

Pamela Jeziorska-Biel*

PODEJŚCIE MONOGRAFICZNE W BADANIACH NAD ODNOWĄ WSI¹

Abstrakt. Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie części wyników badań dotyczących realizacji projektów „Odnowy Wsi w gminie Nowosolna w województwie łódzkim” (jednostki najaktywniejszej w działaniach Odnowy Wsi w czasie realizowania SPO 2004–2006²) z jednoczesnym pokazaniem możliwości, ale i efektów zastosowania podejścia monograficznego do tego typu badań. Przywołany przez autorkę fragment wyników badań dotyczy omówienia funkcji projektów „Odnowy Wsi” na rzecz rozwoju społeczności lokalnej badanej gminy.

Słowa kluczowe: odnowa wsi, podejście monograficzne, funkcje.

1. Wprowadzenie

Idea Odnowy Wsi (*Dorferneuerung*) (z niem. *Dorf* – wieś; z niem. *Neuerung* – odnowa) swoimi korzeniami sięga krajów niemieckojęzycznych. W 1976 roku w Bawarii przy okazji nowelizacji ustawy z 1953 roku dotyczącej scalania gruntów nazwano, wcześniej już praktykowane, działania rozwojowe na tych terenach – Odnową Wsi. Stanowiła ona wówczas w polityce państwa jeden ze sposobów na wyrównywanie szans regionów zapóźnionych w rozwoju (Idziak 2004: 26). Pierwsze zaś udokumentowane użycie powyższego terminu miało miejsce w artykule Waltera Blaha zamieszczonym w miesięczniku „Agrarische Rundschau” z roku 1996 (Wilczyński 2000: 18). Koniec lat 90. XX wieku to także czas, kiedy pomysł na Odnowę Wsi pojawił się w Polsce (najpierw w województwie opolskim, za sprawą działacza społecznego, ówczesnego przewodniczącego Sejmiku Samorządowego Województwa Opolskiego – Ryszarda Wilczyńskiego).

* Dr, Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej, Wydział Nauk Geograficznych, Uniwersytet Łódzki, ul. Kopcińskiego 31, 90-142 Łódź, e-mail: pamela.jeziorska@geo.uni.lodz.pl.

¹ Chciałabym w tym miejscu jeszcze raz podziękować Pani Profesor Elżbiecie Psyk-Piotrowskiej, mojej Promotor, za wspaniałe poprowadzenie pracy doktorskiej, ale przede wszystkim za to, że dane mi było spotkać na mojej życiowej drodze Kogoś tak znakomitego. Dziękuję!

² Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004–2006”.

W idei tej poszukiwano odpowiedzi na nabrzmiewający problem dotyczący tego, co należało wówczas zrobić dla polskich wsi, które przeżywały głęboki kryzys, spowodowany załamaniem rolnictwa. Należy dodać, że generalnie lata 90. były trudnym czasem dla społeczności lokalnych chcących działać przedsiębiorczo na rzecz swojego miejsca zamieszkania. Sytuację tę powodował głównie centralny system dystrybucji środków. Powolne zmiany zaczęły zachodzić od momentu wprowadzenia reformy administracji publicznej w 1999 roku (ustanawiającej samorząd województwa podmiotem rozwoju regionalnego) oraz z chwilą, gdy do kraju zaczęły napływać środki przedakcesyjne. Powstały wówczas okoliczności sprzyjające rozwojowi inicjatyw wzmacniających kapitał ludzki i społeczny. Odnowa Wsi może być postrzegana jako jedna z nich.

Zdaniem A. Kalety, Odnowa Wsi nie oznacza jednak naukowej teorii rozwoju obszarów wiejskich, stanowi raczej zespół działań praktycznych o nowocześniejszej podbudowie teoretycznej, które wydają się być wyrazem współczesnej koncepcji rozwoju wsi i małych miast, określającej jednocześnie rolę mniejszych jednostek osadniczych w procesach zrównoważonego rozwoju (Kaleta 2007: 82). Autor ten zaznacza, iż termin Odnowa Wsi narodził się w związku z przewartościowaniami, jakie miały miejsce w drugiej połowie XX wieku w naukach społecznych w kwestii postrzegania zmiany społecznej i jej komponentów: kategorii rozwoju (por. Gorlach 2004) i postępu (Kaleta 2007: 79). W praktyce oznaczało to zanegowanie paradygmatu modernizacyjnego odnoszącego się do rozwoju obszarów wiejskich na rzecz przyjęcia paradygmatu rewitalizacji albo odnowy. U podstaw paradygmatu rewitalizacji (odnowy), wspartego trzema zasadami: (1) ekologiczne zdrowie, (2) ekonomiczna efektywność i (3) wartość przetrwania, leży przekonanie o wielowymiarowym kryzysie cywilizacyjnym i o jednoczesnej potrzebie odrodzenia wartości życia wiejskiego (Bukraba-Rylska 2008: 331). Ta ideologia „neowiejska” głosi jednocześnie potrzebę kultywowania tożsamości i podmiotowości, renesans lokalnych środowisk, ale także dość silnie artykułuje potrzebę odbudowywania nadwerżonej tkanki społecznej i powrót do wartości wspólnotowych (Bukraba-Rylska 2008: 332). Odnowa Wsi w swoich założeniach odwołuje się do koncepcji aktywizacji i rozwoju społeczności lokalnych (*community development*) (Kaleta 2007: 80). *Community development* jest rozumiana w różny sposób, ale też jako proces, poprzez który członkowie społeczności lokalnej uświadamiają sobie swoje potrzeby i cele, hierarchizują je, nabierają zaufania do siebie i rozbudzają swoją wolę działania, ponadto znajdują odpowiednie zasady postępowania (u siebie lub poza swoim terenem) i podejmują akcje z uwagi na ustalone potrzeby i cele. Rozwijają więc takie postawy i zachowania, które umożliwiają współdziałanie w społeczności lokalnej. Można uznać, że rozwój społeczności lokalnej jest techniką uzyskiwania ogólnej zgody zarówno co do wartości, które są najważniejsze dla ogólnego dobrobytu, jak i co do najlepszych środków dla ich realizacji (Bertrand 1970: 357).

Spojrzenie na proces Odnowy Wsi jako ważny czynnik ingerujący w struktury funkcjonowania społeczności lokalnej stało się, w ogólnym sensie, płaszczyzną dociekań naukowo-badawczych autorki tekstu³. Za przykład posłużyła gmina Nowosolna w województwie łódzkim, gdzie przy zastosowaniu m.in. podejścia monograficznego starano się dostarczyć najbardziej uzasadnione odpowiedzi na postawione pytania badawcze⁴. Jednym z nich było pytanie o funkcje projektów (sześciu) zrealizowanych na rzecz społeczności lokalnych w omawianej gminie jako działania Odnowy Wsi w ramach SPO 2004–2006. Należy zaznaczyć, że monografia problemu jest metodą stosowaną w badaniach terenowych, kiedy badaczka interesuje zjawisko czy kompleks zjawisk ważnych dla funkcjonowania społeczności lokalnej lub jej rozwoju. Jest to zarazem drobiazgowy, kompleksowy i obszerny opis badanego zjawiska. Szczególnego podkreślenia wymaga refleksja, iż ze względu na szeroki zakres omawianego zagadnienia i jednocześnie ograniczenia objętościowe artykułu, autorka dokonuje jedynie próby uzasadnienia zastosowania podejścia monograficznego do badań nad Odnową Wsi oraz fragmentarycznie prezentuje wyniki przeprowadzonych badań (w zakresie funkcji projektów Odnowy Wsi w gminie Nowosolna na rzecz społeczności lokalnej, z wykorzystaniem tego właśnie podejścia). W związku z powyższym artykuł ten stanowi tylko zasygnalizowanie problemu, a nie opisuje go w sposób całościowy⁵. Należy nadmienić, iż przygotowując monografię gminy Nowosolna, posłużono się również analizą danych zastanych – dokumentów udostępnionych przez władze lokalne i Urząd Marszałkowski w Łodzi oraz techniką wywiadu swobodnego ze standaryzowaną liczbą poszukiwanych informacji. Wywiady przeprowadzono z przedstawicielami urzędu gminy, sołtysami i działaczami zaangażowanymi w realizację procesu Odnowy Wsi. Narzędziem była szczegółowa lista poszukiwanych informacji, które zamierza się uzyskać w trakcie realizacji badań, inaczej: wykaz potrzeb informacyjnych badacza (Przybyłowska 1987: 65). Zaś uzupełnieniem omówionych metod jakościowych było zastosowanie także metody ilościowej, którą posłużono

³ W niniejszym artykule zawarty jest jedynie fragmentaryczny opis wyników badań przeprowadzonych i przedstawionych w ramach pracy doktorskiej pt. „Realizacja programu Odnowa Wsi a poziom zrównoważonego rozwoju gmin województwa łódzkiego”, obronionej w 2015 r. w Katedrze Socjologii Wsi i Miasta Uniwersytetu Łódzkiego (promotor pracy dr hab. Elżbieta Psyk-Piotrowska, prof. UŁ).

⁴ Na problematykę badawczą pracy składały się następujące pytania: 1) Jakie są podstawowe założenia programu Odnowa Wsi w świetle dokumentów programowych i projektowych? 2) W jaki sposób przebiegała realizacja programu Odnowa Wsi w województwie łódzkim w okresie 2004–2006? 3) Czy i jakie zmiany rozwojowe nastąpiły w pięciu wybranych gminach w latach 2006–2011 po zrealizowaniu projektów? 4) Które komponenty zrównoważonego rozwoju są wzmacniane przez realizowane projekty Odnowy Wsi? 5) Jakie funkcje pełnią projekty Odnowy Wsi na rzecz zrównoważonego rozwoju (na przykładzie gminy Nowosolna)?

⁵ Więcej zob.: P. Jeziorska-Biel (2015), *Realizacja programu Odnowa Wsi a poziom zrównoważonego rozwoju gmin województwa łódzkiego* (niepubl. praca doktorska).

się dokonując analizy statystycznej źródeł zastanych, z wykorzystaniem programu SPSS (Statistical Package for the Social Science)⁶, co pozwoliło na pełniejsze przeanalizowanie badanych zjawisk.

2. O podejściu monograficznym

Monografia problemu swoimi korzeniami sięga etnografii oraz etnologii, ale jest wykorzystywana również w socjologii. Jako taka polega na traktowaniu układu społecznego jako pewnej całości i służy do zanalizowania układu relacji między częściami tej całości, zasad jej funkcjonowania oraz dynamiki (Nowak 1965: 333). Zdaniem B. Turlejskiej socjologowie często wykorzystują tę metodę ze względu na jej „fundamentalne znaczenie i podejście porządkujące” (Turlejska 1998). Przedmioty badań monograficznych traktowane są jako niepowtarzalne jednostki, w których splata się to, co jest w nich typowe dla danej klasy obiektów, z tym, co jest szczególne i specyficzne (Juszczak 2013: 134). Badacz zwraca więc uwagę na strukturę zjawiska, zasady jego funkcjonowania, wewnętrzną dynamikę, odniesienia do otoczenia, tworząc tym samym kontekst badanego zjawiska. Badania monograficzne, rozumiane jako odrębny typ badań terenowych, mają pewne swoiste cechy, chociaż w literaturze przedmiotu można spotkać różne koncepcje badań monograficznych (Przybyłowska, Zygmantowski 1995: 235). Dla celów badań nad Odnową Wsi posłużono się koncepcją przedstawioną przez I. Przybyłowską oraz P. Zygmantowskiego, nawiązującą do ujęcia monografii formułowanego przez J. Chałasińskiego (1935). Autorzy prezentują typologię badań monograficznych. Wśród typów monografii wyróżniają monografię problemu, której koncepcję nakreślił J. Chałasiński, wychodząc od krytyki badań monograficznych przedstawiających inwentaryzacyjny, całościowy i dokładny opis zjawisk (por. Wierzbicki 1971; Bujak 1902). Zdaniem Chałasińskiego, socjologiczna monografia powinna być takim opisem, w którym za punkt wyjścia weźmiemy ważne, żywotne problemy danej zbiorowości, które nurtują jej życie zbiorowe i są przedmiotem zbiorowych dążeń i konfliktów (Chałasiński 1935: 8). Takie podejście ułatwia śledzenie powiązań między opisywanymi zjawiskami,

⁶ Wykorzystano dane dostępne w statystykach lokalnych (Bank Danych Lokalnych GUS) oraz w Państwowej Komisji Wyborczej (dane o frekwencji wyborczej w wyborach samorządowych w 2010 oraz 2006 roku), a także w Rocznikach Statystycznych dla województwa łódzkiego. Pozyskane dane statystyczne dla wszystkich 132 gmin województwa łódzkiego dotyczyły roku 2011. Dane dla pięciu jednostek (Nowosolna, Lipce Reymontowskie, Budziszewice, Maków, Wola Krzysztoporska – najaktywniejszych w realizacji projektów Odnowy Wsi) zostały poszerzone o informacje dotyczące roku 2006. Pozwoliło to na zaobserwowanie ewentualnych zmian w zmiennych wyodrębnionych jako wskaźniki cząstkowe czynników rozwoju zrównoważonego w gminach najaktywniejszych w realizacji Odnowy Wsi SPO 2004–2006 w Łódzkiem, w ciągu 5 lat, a więc od zakończenia Sektorowego Programu Operacyjnego do 2011 roku.

gdyż mamy do czynienia z koncentracją na jakimś problemie, który rozpatrywany jest na tle innych zjawisk występujących w danej społeczności. Monografia ma ukazywać społeczność od strony jej najistotniejszych i najbardziej żywotnych problemów. Za „żywe” i „istotne” uznaje się zagadnienia traktowane przez członków społeczności lokalnej jako ważne, ponieważ stanowią przedmiot ich refleksji czy postaw (Lutyński 1968: 41). Odejście od opisu inwentaryzacyjnego na rzecz korelacyjnego oraz skoncentrowanie się na danym problemie stanowi istotny wkład J. Chałasińskiego w rozwój monografii problemu. Takie podejście zastosowała w swoich badaniach społeczności wiejskich K. Duda-Dziewierz. Jej praca stanowić może przykład monografii problemu. Nazwą tą określamy opracowanie, w którym w centrum uwagi badacza znajduje się jakieś wyraźnie wyodrębnione zjawisko czy kompleks zjawisk. Społeczność lokalna stanowi dla tego zjawiska (kompleksu zjawisk) naturalny kontekst umożliwiający jego (ich) zrozumienie i wyjaśnienie. Badacz dąży do jej wszechstronnego opisu, zajmuje się tylko tymi aspektami jej funkcjonowania, które wiążą się z badanym(-i) zjawiskiem(-ami) (Przybyłowska, Zygmantowski 1995: 243). Społeczność lokalna jest przedmiotem zainteresowania w ograniczonym zakresie, gdyż stanowi wyłącznie tło dla badanych problemów. Monografia tego typu jest korelacyjna, gdyż zakłada analizy powiązań pomiędzy badanym zjawiskiem i jego naturalnym kontekstem społecznym (rozmaitymi cechami społeczności lokalnej). Monografie problemu dzielą się na te o charakterze statycznym i te o charakterze dynamicznym. Opis statyczny polega na uchwyceniu danego stanu rzeczy w jakimś momencie czasowym, zaś dynamiczny – na ukazaniu zmian, jakie dokonały się w pewnej perspektywie czasowej lub na wyjaśnieniu stanu obecnego faktami z przeszłości. Koncepcja Chałasińskiego miała także znaczenie dla procesu zbierania danych. W badaniach terenowych gromadzić należy nie wszystkie dostępne materiały, ale te, które mogą naświetlić studiowane zagadnienie (Przybyłowska, Zygmantowski 1995: 250). Nawiązując do koncepcji J. Chałasińskiego, monografia gminy Nowosolna koncentruje się na problemie partycypacji społecznej w realizacji projektów ze środków programu Odnowa Wsi oraz funkcji efektów zrealizowanych projektów dla rozwoju tej gminy.

3. Funkcje projektów na rzecz rozwoju wsi w świadomości przedstawicieli mieszkańców gminy Nowosolna

Za R. K. Mertonem (2002: 93–133) przyjmuję, że funkcja oznaczać będzie dające się obserwować skutki (obiektywne konsekwencje), które przyczyniają się do adaptacji i modyfikacji danego systemu. Stąd też funkcja dowolnego zjawiska to rola, jaką pełni ono w całości życia społecznego (to, do czego służy ono innym). Możemy mówić również o dysfunkcjach – są to takie obserwowalne rezultaty, które ową adaptację lub modyfikację pomniejszają. Na gruncie tej definicji Merton wyróżnia funkcje:

1) jawne – to te konsekwencje obiektywne, które przyczyniają się do modyfikacji lub adaptacji systemu, a są zamierzone i uznane przez jego uczestników;

2) ukryte – to odpowiednio te, które są niezamierzone i nieuświadomione.

Biorąc pod uwagę powyższe, zrealizowane projekty w społecznej rzeczywistości lokalnej pełnią różne funkcje. Z wywiadów przeprowadzonych z wójtem gminy Nowosolna, sołtysami oraz rozmów z osobami bezpośrednio zaangażowanymi w organizację i bieżące funkcjonowanie tych projektów, pozyskano informacje o funkcjach utworzonych placów zabaw, boisk szkolnych, centrów wsi i świetlicy środowiskowej. Zaobserwowane przez respondentów tzw. „obiektywne konsekwencje”, czyli efekty zrealizowanych przedsięwzięć, miały dwojaki charakter: jawny – a więc były przez badanych uznane i uświadomione (respondenci sami na nie wskazywali), oraz ukryty – mowa tu o nienazwanych, niezamierzonych funkcjach opisywanych projektów, których badani nie byli świadomi, a które niewątpliwie można tym projektom przypisać.

Funkcje projektów Odnowy Wsi można typologizować ze względu na różne kryteria. Oprócz kryterium, którym jest świadomość znaczenia i skutków funkcjonowania danych projektów w życiu wspólnoty lokalnej u aktorów społecznych (funkcje jawne i ukryte), możemy wyodrębnić typologię funkcji w oparciu o kryterium grupy docelowej, tzn. grupy społecznej, do której projekt jest skierowany. Mamy tu zatem projekty, których odbiorcą (głównym i zarazem potencjalnym użytkownikiem) są określone kategorie społeczne: dzieci i młodzież, oraz takie, które skierowane są do całej społeczności. Taki podział nie oznacza, że np. boiska szkolne użytkują wyłącznie dzieci i młodzież, ale ta grupa społeczna jest ich głównym odbiorcą. Możemy też przeprowadzić typologię projektów Odnowy Wsi w oparciu o zasięg pełnionych przez nie funkcji: skierowane do lokalnej społeczności (mieszkańców danej wsi) oraz takie, które mogą służyć również osobom spoza gminy, np. z innych gmin, turystom. W skład pierwszego typu projektów (skierowanych do mieszkańców wsi) wchodzi następujące obiekty: place zabaw, boiska szkolne i świetlica środowiskowa. Pełnione przez nie funkcje mają służyć głównie członkom społeczności konkretnych miejscowości. Do drugiego typu projektów (skierowanych do szerszej zbiorowości: mieszkańców gminy i osób spoza gminy) należą centra wsi. Utworzenie takich miejsc miało na celu poprawę wizerunku przestrzeni wiejskiej, a otwartość tych obiektów sprawia, że korzystają z nich także np. osoby z innych gmin lub turyści. Funkcje można też typologizować ze względu na to, jaką rolę pełnią efekty zrealizowanych projektów dla poszczególnych mieszkańców lub wspólnoty samorządowej zamieszkującej daną miejscowość gminy, czyli czy podmiot oddziaływania jest: jednostkowy (odbiorcami mogą być poszczególni mieszkańcy) czy zbiorowy (odbiorcą jest zbiorowość mieszkańców lub ich kategorie społeczne jako całości). Obiekty powstałe w wyniku realizacji projektów pełnią wobec ich użytkowników funkcje: wypoczynkowo-rekreacyjne, rozrywkowe, edukacyjne, kulturalne, pomocowe, kompensacyjne. Są to najczęściej funkcje jawne, których znaczenie uświadamiają

sobie mieszkańcy. Odbiorcami są zarówno przedstawiciele konkretnej kategorii społecznej (np. boiska – dzieci, młodzież; świetlice środowiskowej – m.in. biedni), jak i wszystkie kategorie mieszkańców (centrum wsi). Projekty pełnią także funkcje wobec mieszkańców jako zbiorowości lokalnej, budując pomiędzy nimi silniejsze więzi, inspirując ich do inicjatyw, aktywności, wzmacniając poczucie tożsamości, wspólnoty lokalnej. Są to funkcje: integracyjna, aktywizacyjna, samoorganizacyjna. Ponadto efekty projektów mają znaczenie dla przestrzeni miejscowości gminy – tworzą w jej obrębie miejsca „oswojone”, pełnią funkcję waloryzacji przestrzeni gminy, tworzenia ładu przestrzennego.

Analizując funkcje zarówno jawne, jak i ukryte projektów Odnowy Wsi realizowanych w gminie Nowosolna, należy stwierdzić, że ich wspólną cechą jest ich społeczny charakter. Projekty mają za zadanie służyć wzmacnianiu więzi, budowaniu pozytywnych relacji między mieszkańcami, kreowaniu postaw aktywności na rzecz swojego środowiska lokalnego, pracy nad wspólną integracją czy pielęgnowaniu wzajemnego zaufania. Projekty odnawiające mają zatem na celu wzmacnianie kapitału społecznego wsi, gdyż zgodnie z ujęciem R. Putnama, kapitał społeczny odnosi się do takich cech organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i powiązania (sieci kontaktów), które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa, ułatwiając skoordynowane działania (Putnam 1995: 258). Trzy czynniki składowe tej definicji kapitału społecznego mają tendencję do wzmacniania i kumulowania się. I tak, na przykład, ludzie, którzy bardziej ufają innym, częściej podejmują się pracy wolontaryjnej czy włączają się w działania lokalne. Normy i wartości zinternalizowane przez członków społeczeństwa wpływają na poziom ich zaufania społecznego, w szczególności chodzi o normy: uogólnionej wzajemności⁷, prawdomówności, solidarności i podmiotowości (Putnam 1995: 264–265).

Na gruncie rozważań na temat społeczeństwa obywatelskiego, ten sam R. Putnam w ten oto sposób odnosi się do trzech składowych komponentów kapitału społecznego (Putnam 1995: 264–265):

1) zaufanie – to nie tylko wierzyć innym, ale wierzyć, że inni mi ufają – brak zaufania powoduje, że stosunki społeczne kształtują się głównie w kategoriach interesu i egoizmu; mówi się tu o trzech poziomach zaufania: (1) jednostki do siebie samej, (2) jednostki do władzy i (3) jednostki do społeczeństwa; chodzi przede wszystkim o „wspomaganie innych bez liczenia na korzyść”, a efektem są działania dla dobra wspólnego;

2) odpowiedzialność – za siebie i za wspólnoty, w ramach których jednostka realizuje swoje interesy – pojawia się tutaj kategoria „wolności”, która jest warunkiem aktywności obywatela i wiąże się z odpowiedzialnością za dobro wspólne;

⁷ Oznacza ona, że jednostka podejmuje określone działania, nie oczekując jednocześnie od partnera interakcji natychmiastowego odwzajemnienia; przyjmuje bowiem, że w nieokreślonej przyszłości ktoś inny może udzielić jej pomocy (Putnam 2008: 7)

3) świadomość korzyści bytowania we wspólnocie – taka postawa obywatelska stanowi trzon orientacji partycypacyjnej i wyzwala zachowania wspólnotowe.

Projekty Odnowy Wsi można zatem rozpatrywać w kontekście wspierania przez nie kapitału społecznego wsi, w ujęciu zaproponowanym przez R. Putnama.

Kapitał społeczny ma duże znaczenie i wpływ na rozwój społeczny. Dzięki swym łączącym, aktywizującym i wspierającym funkcjom, kapitał społeczny wspomaga rozwój w wymiarze społecznym (Moroń 2009: 25). W społecznościach cechujących się wyższym poziomem kapitału społecznego są większe szanse na rozwój społeczny danego obszaru. A rozwój społeczny, obok rozwoju sfer przyrodniczej i gospodarczej, stanowi jedną z trzech podstawowych składowych zrównoważonego rozwoju. W związku z powyższym, rozwijanie kapitału społecznego może rzutować na rozwój komponentu społecznego zrównoważonego rozwoju. Występuje szereg czynników wzmacniających dynamikę rozwoju kapitału społecznego obszarów wiejskich, jednym z nich może być realizacja programu Odnowa Wsi i wdrażane w jego ramach projekty. Ich skutki, rozpatrywane w kategoriach funkcji dla społeczności lokalnej (budowania i wzmacniania więzi między jej członkami, ich integracji, a więc i rozwoju), są potrzebne i warte analizy.

Poniższa tabela 1 przedstawia zestawienie funkcji z przypisaniem ich do konkretnych projektów Odnowy Wsi w gminie Nowosolna.

Tabela 1. Funkcje projektów Odnowy Wsi zrealizowanych w ramach SPO 2004–2006 w gminie Nowosolna

Funkcja	Projekt			
	Place zabaw	Boiska szkolne	Centra Wsi	Świetlica środowiskowa
1	2	3	4	5
Odbiorcą są jednostki				
Zabawowo-rozrywkowa	x	x	x	x
Edukacyjno-socjalizacyjna	x	x	x	x
Kulturalna		x	x	x
Wypoczynkowo-rekreacyjna	x	x	x	x
Pomocowa				x
Kompensacyjna				x
Odbiorcą są zbiorowości				
Samooorganizacji	x	x	x	x
Integracyjna	x	x	x	x
Aktywizacyjna			x	x

1	2	3	4	5
Dla przestrzeni				
Tworzenie miejsc „oswojonych”	x		x	x
Waloryzacja przestrzeni gminy	x	x	x	x
Tworzenie ładu przestrzennego	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, celem podstawowym projektów jest stworzenie obiektów i miejsc, które mają służyć mieszkańcom dla: wypoczynku, rekreacji, rozrywki, edukacji, uczestnictwa w kulturze. Założenia docelowe programu Odnowa Wsi obiektywizują się poprzez funkcje przynoszące długotrwałe skutki dla całej społeczności: wykształcenie poczucia tożsamości, pogłębienie integracji, zaktywizowanie mieszkańców gmin, wykształcenie nawyków samoorganizacji członków społeczności lokalnej (a więc funkcje dotyczące kondycji społecznej mieszkańców i budowania ich kapitału społecznego) oraz dla dokonania waloryzacji przestrzeni, nadania pewnym jej fragmentom cech „znanego” ze swoich funkcji miejsca, tworzenie ładu przestrzennego.

4. Podsumowanie

Odnowa Wsi jako idea, proces, ruch społeczny, metoda rozwoju obszarów wiejskich funkcjonuje na gruncie polskim już dwadzieścia lat, doczekała się więc zastosowania wielu konkurencyjnych sposobów badawczych, których podstawowym celem jest jak najadekwatniejsze uchwycenie zjawiska w jego złożonej formie. Zrozumienie i wyjaśnienie mechanizmów z nią związanych rzutowałoby na rozwiązanie kwestii problemowych, które od początku jej towarzyszą. Mowa na przykład o zarzutach fasadowości podejścia, problemach z operacjonalizacją samego pojęcia, czy scenariuszach sukcesu programu, które nie w każdym przypadku projektu dochodzą do skutku. Zdecydowanie się na podejście monograficzne do badań nad Odnową Wsi miało na celu rzetelną, z nadzieją na trafną, weryfikację efektów funkcjonowania wdrażanych projektów i stanowiło jednocześnie próbę rozliczenia się z pierwszymi doświadczeniami programu. W artykule posłużono się przypadkiem gminy najaktywniejszej w województwie łódzkim w pierwszym okresie programowania środków unijnych, stanowiącej pozytywny przykład alokacji pierwszych i ważnych środków finansowych wspomagających rozwój obszarów wiejskich.

Bibliografia

- Bertrand A. L., Wierzbicki Z. T. (1970). *Socjologia wsi w Stanach Zjednoczonych*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Bujak F. (1902). *Maszkienice, wieś powiatu brzeskiego*, [w:] tenże, *Limanowa, miasteczko powiatowe w Zachodniej Galicji. Stan społeczny i gospodarczy*. Gebethner i Spółka, Kraków.
- Bukraba-Rylska I. (2008). *Socjologia wsi polskiej*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Chałasiński J. (1935). *Antagonizm polsko-niemiecki w osadzie fabrycznej „Kopalnia” na Górnym Śląsku*. Warszawa.
- Gorlach K. (2004). *Socjologia obszarów wiejskich*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Idziak W. (2004). *O odnowie wsi*. Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa.
- Juszczak S. (2013). *Badania jakościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Kaleta A. (2007). *Odnowa wsi z perspektywy historycznej*, [w:] M. Kłodziński, M. Błąd, R. Wilczyński (red.), *Odnowa Wsi w integrującej się Europie*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Lutyński J. (1968). *Antropologiczna monografia terenowa i badanie społeczno-kulturowych przeobrażeń w Polsce współczesnej*, „Przegląd Socjologiczny”, T. XV (2).
- Merton R. K. (2002). *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Moroń D. (red.) (2009). *Kapitał ludzki i społeczny. Wybrane problemy teorii i praktyki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Nowak S. (1965). *Metody badań socjologicznych*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Przybyłowska I. (1987). *Wywiad swobodny ze standaryzowaną liczbą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, „Przegląd Socjologiczny”, T. XXX.
- Przybyłowska I., Zygmantowski P. (1995). *Badania monograficzne w środowisku wiejskim – historia i teraźniejszość*, [w:] P. Starosta (red.), *Zbiorowości terytorialne i więzi społeczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Putnam R. D. (1995). *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Społeczny Instytut Wydawniczy ZNAK, Kraków, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa.
- Putnam R. (2008). *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Turlejska B. (1998). *Monografia pedagogiczna i studium przypadku*, [w:] S. Palka (red.), *Orientacje w metodologii badań pedagogicznych*. Kraków.
- Wilczyński R. (2000). *Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*. Fundacja Fundusz Współpracy, Poznań.

Pamela Jeziorska-Biel

**MONOGRAPHICAL APPROACH IN RESEARCH ON RURAL RENEWAL
PROGRAMME**

Abstract. The purpose of this article is to present some of the results of research on the implementation of Rural Renewal Programme in the municipality of Nowosolna in the Lodzkie Voivodeship (the most active unit in the Rural Renewal Programme activities during the SPO 2004–2006), simultaneously showing the possibilities and effects of applying the monographic approach to this type of research. The fragment of the research results quoted by the author concerns the discussion of the functions of Rural Renewal projects for the development of the local community of the studied community.

Key words: Rural Renewal Programme, monographic approach, functions.